

УДК 316.32+351.74

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.1.26>**Борінштейн Євген Русланович**

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософських і соціологічних студій

та соціокультурних практик

Державного закладу «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-0323-4457

СОЦІОЛОГІЯ МОРАЛІ: ЦІННІСНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження. У сьогоденні, враховуючи глобальні зміни в світі, кардинальним чином трансформуються соціокультурні, економічні, моральні основи життя суспільства. Без відстеження, осмислення основних тенденцій цих змін, в тому числі і в області моралі, яка продукує всі життєдайності і життєві смисли людства, неможливо ефективно пізнання і, отже, управління цими процесами. При цьому багато емпіричні дослідження моралі не спираються на глибокі методологічні розробки. Також в сучасній дійсності тривають суперечки про можливість соціологічного дослідження моральних проблем, викликані специфікою феномена моралі – її позаінституційним характером.

Тому для сучасного соціологічного дискурсу, в тому числі і українського, все більш актуальним стає аналіз рівня розробленості теоретико-методологічних основ соціології моралі, виявлення методологічних проблем її сучасного стану і перспектив розвитку. Щоб оцінювати моральну сторону прийнятих рішень, їх моральність, попереджати аномію, важливо володіти необхідними знаннями про реальне функціонування моралі в суспільстві.

Мета роботи – на основі соціологічного аналізу проблемного поля моралі, загальнозначущих ціннісних універсалій, специфіки їх виміру та інтерпретації, виявити і обґрунтувати сучасний сутнісний стан і перспективи розвитку соціології моралі як фундаменту існування людства. **Об'єктом дослідження** є соціологія моралі як одна з фундаментальних підстав збереження людства як виду. **Предметом дослідження** – розвиток методологічних основ соціології моралі як спеціальної соціологічної теорії.

Теоретико-методологічними основами дослідження виділяємо системний, структурно-функціональний, ціннісно-нормативний, міждисциплінарний підходи. У дослідженні використовувалися різноманітні методи дослідження: аналіз наукової та навчальної літератури, порівняльний метод, метод спостереження, метод систематизації та узагальнення результатів.

Результати. У контексті сучасного суспільства моральний розвиток набуває особливого значення через зростання кількості етичних дилем, пов'язаних із цифровими технологіями, соціальними мережами, інформаційним тиском і трансформацією традиційних цінностей. В цих умовах особистість дедалі частіше стикається з необхідністю самостійного морального вибору без чітких зовнішніх орієнтирів. Це підсилює потребу у формуванні постконвенціональної моралі, здатної забезпечити внутрішню стійкість, критичне мислення та відповідальне ставлення до власних рішень.

Моральний розвиток тісно пов'язаний із професійним становленням особистості. Для людства моральна компетентність є не додатковою якістю, а професійною необхідністю. Саме рівень моральної зрілості визначає характер взаємодії з людьми, здатність приймати відповідальні рішення та діяти в інтересах суспільства. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що моральний розвиток особистості є процесом, який потребує постійної підтримки, усвідомленої роботи над собою та сприятливого соціального середовища. Він не завершується на етапі навчання, а продовжується протягом усього життя, змінюючись разом із досвідом, світоглядом і життєвими викликами. Саме здатність до моральної

рефлексії, критичного переосмислення власних дій і відповідальності за їх наслідки є показником зрілої та гармонійно розвиненої особистості.

Саме тому дослідження у сфері соціології моралі залишаються перспективними й необхідними для осмислення шляхів гармонійного поєднання особистісної свободи, соціальної відповідальності та загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: мораль, моральність, соціологія моралі, цінності, загальнолюдські цінності, система цінностей, гуманізм, толерантність, мультикультуралізм, соціокультурне, сучасне суспільство, трансформації.

Вступ. Серед невирішених проблем існування людини і людства контроверза своєрідності морального регулювання поведінки людей в суспільстві виділяється своєю винятковою складністю. Доводиться констатувати, що, незважаючи на безліч філософських, культурологічних, релігійних, буденних та інших інтерпретацій моралі, всі вони, по-перше, не відрізняються принциповою різноманітністю і зводяться в основному до загального роду тривіальних інтерпретацій так званої «моральної поведінки», а по-друге, в більшості своїй є екзистенційними, служать теоретичним виправданням сформованих в суспільстві порядків і, в більшості своїй, практично не зачіпають реальні соціокультурні причини руху людей в суспільстві. Закономірним логічним наслідком такого розуміння проблемного поля моралі стало заперечення Дж. Муром самої можливості її теоретичного дослідження [1]. До схожого висновку прийшов і Л. Вітгенштейн у своїй «Лекції з етики», коли стверджував, що мораль не вміщується в мові і про неї, як про релігію, можна тільки мовчати [2].

Разом з тим пропонувані мислителями ті чи інші варіанти інтерпретації моралі мають величезний вплив на визначення вектору соціальної еволюції і в безпосередній моральній практиці показують системні смисли глобальних соціокультурних трансформацій. Спроби втілення в соціальному житті рекомендацій представників теоретичного напрямку досліджень моралі, як правило, приводили суспільство в соціоісторичні, соціокультурні тупики аморалізму (софісти, кініки), аскетизму (стоїцизм, чернецтво), джайнізму, християнської інквізиції і хрестових походів, моральних експериментів у будівництві колективістської моралі соціалізму-комунізму, китайської «культурної революції» та інших флуктуацій, що закінчуються моральною деградацією. Саме тому сьогодні вкрай важливий пошук загальнозначущих цінностей, здійснених гуманістичних ідеалів, їх безпосереднього втілення у взаєминах людей в процесі морального самовдосконалення людства на фундаменті соціокультурного і антропологічного прогресу. А це можливо тільки об'єднавши теоретичну і практичну сторони дослідження моралі, що робить загальнозначущим вивчення соціології моралі.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи – на основі соціологічного аналізу проблемного поля моралі, загальнозначущих ціннісних універсалій, специфіки їх виміру та інтерпретації, виявити і обґрунтувати сучасний сутнісний стан і перспективи розвитку соціології моралі як фундаменту існування людства.

Поставлена мета зумовлює рішення наступних завдань:

- провести аналіз пріоритетних методологічних підходів, що склалися в зарубіжній та українській соціології моралі;
- виявити основні методологічні проблеми формування, розвитку та сучасного стану соціології моралі;
- провести аналіз об'єктно-предметного поля соціології моралі, визначити її місце в структурі наукового знання;
- оцінити ставлення різних соціальних груп до моральних норм і ідеалів;
- виявити загальнозначущі ціннісні універсали сучасного суспільства.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є соціологія моралі як одна з фундаментальних підстав збереження людства як виду. Предмет дослідження – розвиток методологічних основ соціології моралі як спеціальної соціологічної теорії.

Теоретико-методологічні основи дослідження. Дослідження феномену моралі, її функціонування динаміки ціннісних орієнтацій знаходиться на стику багатьох наук: філософії,

соціології, етики, культурології, педагогіки, психології... У цьому сенсі дана проблема відноситься до числа складних і багатовимірних.

Пильну увагу на проблеми моралі в соціальному контексті звернули в кінці XIX – початку XX століть представники французької, німецької, англійської та американської соціологічних шкіл О. Конт, Л. Леві-Брюль, Е. Дюркгейм, М. Вебер, Г. Зіммель, Дж. Ст. Мілль, І. Бентам, Г. Спенсер, Дж. Дьюї, В. Джеймс, Ч. Кулі, А. Росс. Ними була зроблена спроба розробити соціологічні методи дослідження моралі.

У руслі соціології позитивізму вимальовувалося нове розуміння етики як описової, емпіричної науки. Найбільш чітко тенденцію до соціологізації етики висловили Е. Дюркгейм і М. Вебер.

Значний внесок в теорію цінностей внесли В. Віндельбанд, Г. Ріккерт, М. Шелер, М. Хайдеггер, М. Гартман. У концепціях З. Фрейда, Г. Олпорта, Г. Мюрреля, А. Маслоу, К. Роджерса визначається місце моральної свідомості в структурі особистості. Ідею кризи старої, традиційної моралі та необхідності «нової моралі» розробляли в своїх працях Ч. Рейч, К. Неш, Д. Янкелович, Д. Бейнс.

Різні аспекти функціонування моралі в сучасному модернізованому суспільстві з позиції структурно-функціонального аналізу представлені в роботах класиків американської соціології Т. Парсонса і Р. Мертона. Істотну роль в становленні соціології моралі зіграли праці Н. Лумана, Р. Блума, Ю. Хабермаса, К. А. Цигерта та інших німецьких вчених.

Проблеми морального розвитку особистості і ролі в цьому процесі совісті знайшли відображення в роботах західних дослідників А. Бандури, К. Жилліган, Л. Кольберга, Е. Хігінса.

Великий внесок у розвиток соціології моралі внесли польський вчений М.Оссовська і болгарські дослідники Ж. Ошавков і К. Нешев.

Мораль постіндустріального суспільства з позицій постмодернізму розглядав у своїх роботах англійський соціолог З. Бауман.

В українській соціології свої погляди на соціологію моралі висловили А. Єрмоленко [3], А. Ніколаєвська [4], Н. Паніна [5], М. Радченко [6]. Автор статті зі своєю ученицею Ю. Юшкевич приділили увагу трансформаціям аксіосфери моралі, концепція єдності моральної дії і моральної реакції на нього з боку суспільства [7].

Теоретичною базою дослідження послужили: праці Е. Дюркгейма, який запропонував термін «соціологія моралі» і найбільш чітко виразив тенденцію до соціологізації етики; ідеї М. Вебера про розгляд моральних компонентів соціальних систем, ролі етики в культурі, її значення для економічного розвитку суспільства; наукові розробки в області теорії цінностей (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт, М. Шелер, М. Хайдеггер, Н. Гартман, Д. Гільдебранд); роботи представників структурного функціоналізму (Р. Мертон, Т. Парсонс); дослідження проблем толерантності (Н.О. Победа); дослідження феномену совісті (Е. Фромм, З. Фрейд, К.Г. Юнг, В. Франкл.).

Методологічну основу дослідження склали системний, структурно-функціональний і ціннісно-нормативний підходи. В ході роботи реалізований міждисциплінарний підхід, що дозволяє використовувати методологічні принципи і категоріальний апарат суміжних з соціологією галузей наукового знання.

У процесі роботи використовувалися різноманітні методи дослідження, які забезпечили комплексний підхід до вивчення проблеми. До них належать: аналіз наукової та навчальної літератури, порівняльний метод, метод спостереження, метод систематизації та узагальнення результатів. Комплексне застосування цих методів дозволяє не лише виявити закономірності морального розвитку, а й оцінити їх практичну значущість у сучасних соціальних умовах.

Результати дослідження. Є зрозумілим, що конкретні результати морального розвитку багато в чому зумовлюються глибиною теоретичної рефлексії моральних колізій і, відповідно, способом усвідомлення і характером вирішуваних завдань, що, в свою чергу, залежить від рівня розвитку теорії і концептуального підходу до розуміння сутності моралі. Домінуюче протягом всієї історії європейської культури формулювання основної проблеми моральної самосвідомості людини знаходиться в площині повинності та зводиться до протиставлення реальної поведінки індивідів тому, як вони повинні себе вести. Важко погодитися з такою абстрактною постановкою

завдання, оскільки її перехід в практичну сферу стикається з байдужістю до конкретного змісту моральних конфліктів, що утворює непереборну сферу існування людини. Закономірним наслідком екстраполяції протиставлення «належного і суцього» в дотриманні будь-якої культурної (людської) норми є фактичне розчинення моралі у всіх сферах соціального життя, номінативне позначення її як нібито загального і універсального соціального регулятора.

Абстрактність подібного розуміння моралі не в тому, щоб в інтерпретації моралі послатися на норми, оскільки нормативність є загальною характеристикою будь-якої сфери буття людської культури, а в тому, щоб пояснити, чим моральна норма відрізняється від правової та інших культурних норм, який її справжній предметний зміст і в чому полягає специфічний характер людського руху в процесі її виконання. Завдання пояснення специфічності форм і способів здійснення морального регулювання індивідуально-конкретних форм руху людей в суспільстві, на наш погляд, якраз і є основним питанням соціології моралі. Тому в умовах глобальної гуманізації соціальних відносин назріла нагальна необхідність переходу від умоглядно-абстрактних етичних теорій до конкретних соціокультурних досліджень моралі. Без цього неможлива побудова науково обґрунтованої теорії морального виховання і, відповідно, визначення перспектив морального розвитку суспільства.

Основними методологічними проблемами соціології моралі є: уточнення її об'єктно-предметної області, структури і понятійно-категоріального апарату; аналіз міждисциплінарних зв'язків соціології моралі та виявлення місця даного наукового напрямку в структурі наукового знання; розкриття особливостей і можливостей дослідження моралі соціологічними методами; аналіз в рамках соціології моралі основних компонентів моралі: моральної регуляції, моральних відносин, моральної свідомості, моралі належної і суцього; розробка науково обґрунтованої типології населення, окремих соціально-демографічних груп в залежності від їх ставлення до моралі; створення власних методів дослідження і застосування методичних прийомів, розроблених іншими дисциплінами.

Найважливішими методологічними принципами аналізу моралі соціологічними методами служать: принцип історизму, принцип об'єктивності, принцип системності, принцип соціального детермінізму і принцип емпіризму, які володіють певною специфікою при дослідженні моральних проблем.

Об'єктом соціології моралі є мораль як частина соціальної системи, реальне функціонування і розвиток моралі в суспільстві. Виходячи з даного розуміння об'єкта соціології моралі, предметом соціології моралі виступає специфіка функціонування моралі і її основних компонентів (моральної регуляції, моральних відносин і моральної свідомості) як в різних соціальних групах і інститутах, так і в суспільстві в цілому. Предметом соціології моралі, на відміну від етики, є не те, якими повинні бути звичаї і мораль в суспільстві, а те, якими вони є насправді, їх реальне функціонування в суспільстві.

У структурі соціології моралі доцільно виділити наступні чотири рівні знання: загальнофілософський рівень; рівень теоретичної соціології; рівень спеціальної соціологічної теорії – соціології моралі; емпіричний рівень соціології моралі.

До першого, загальнофілософського рівня, що виступає методологічною основою соціології моралі, відносяться такі поняття, як мораль, моральність, добро, зло, обов'язок, честь, ідеал, цінності, моральний імператив, совість, толерантність, мультикультуралізм.

Поняття другого рівня – теоретичної соціології-включають: суспільство, соціальні інститути, соціальні групи, соціальні функції, соціальні зв'язки, соціальні взаємодії, соціальні типи, соціалізацію.

До третього рівня – спеціальної соціологічної теорії – соціології моралі відносяться: моральна соціалізація, моральна атмосфера, моральна відповідальність, ціннісні світи соціуму, ціннісні орієнтації, моральна регуляція, моральні відносини, моральна свідомість, соціальні функції моралі, моральний самоконтроль, соціальна ефективність моралі, моральні санкції, моральний вигляд, аномія, девіація.

Поняття емпіричного рівня соціології моралі виступають в ролі емпіричної операціоналізації категорій і понять попередніх рівнів – це моральність, моральні переконання, моральні

принципи, моральні уявлення, моральні норми. Дані поняття сприяють отриманню об'єктивної інформації про реальний прояв моралі в суспільстві, є основою інструментарію і методик збору, обробки наукової інформації про функціонування моралі в різних соціальних інститутах і соціальних групах, а також на рівні індивідуальної свідомості.

З нашої точки зору, найважливішою категорією соціології моралі є моральна соціалізація, яка визначається як процес засвоєння індивідом моральних норм і принципів, інтеріоризації моральних категорій і цінностей суспільства.

Найбільш важливими функціями соціології моралі є: гуманістична, гносеологічна, інформаційно-аналітична, ціннісно-імперативна, функція соціалізації, функція соціальної регуляції. На наш погляд, у сьогоденні значно недооцінена саме роль соціальної регуляції. Соціальна регуляція проявляється в культурно-нормативному тлумаченні мобільності людей. Соціальні регулятиви постають як культурно оформлені сценарії соціальних актів у визначенні вектору і способу конкретної людської дії. Практично всі людські дії являють собою культурні виконання. Кожна дія крім соціальної форми має свою безпосередню причину, мотив або стимул. Джерелом соціальної активності, що спонукає людей до дії і визначає напрямок соціальних перетворень в соціальній філософії, науковій соціології, соціальній психології, прийнято вважати соціальні інтереси. З точки зору соціології соціальні інтереси є вираженням «соціальних потреб суб'єкта (індивіду, групи, класу, нації, народу) через його місце (статус) у системі соціальних відносин та взаємодій з приводу умов та засобів задоволення цих потреб» [8, с. 217]. Зазначимо, що інтереси конкретного індивіда формуються на основі вроджених біологічних потреб, які під тиском культурного середовища зазнають подальшу модифікацію і трансформацію у відповідні рівню розвитку суспільства культурні форми.

Сукупність інтересів встановлює ціннісні домінанти картини світу – соціальні переваги і основну сферу діяльності індивідів. Як бачимо, спостерігається перехід від особистісних інтересів і цінностей до загальних. І саме тут ми приходимо до моралі та моральності.

З нашої точки зору, мораль є соціокультурною цінністю, яка впливає на самореалізацію особистості та продукує життя особистості. Під системою моральності розуміється історично певна єдність способу регуляції і нормативно-ціннісних відносин. Відзначимо, що соціологія, розглядаючи мораль як невід'ємну частину соціальних процесів, зацікавлена в дієвості механізму соціальної регуляції, в ефективності соціального управління.

Тим часом не тільки моральна регуляція має особливості в порівнянні з іншими видами соціального регулювання, а й її механізми відрізняються від механізмів інших систем моральності. Специфіка способу моральної регуляції визначається відмінними рисами індивідуального і колективного суб'єктів, характером їх взаємин, типом морального вимоги і типом санкції. Якщо метою соціологічного дослідження сучасної моральності є рекомендації щодо її вдосконалення, треба приділяти увагу не тільки змістом моральних уявлень, а й способу, яким цей зміст стає дієвим для суб'єкта. У системах моральності загальнозначущі цінності, система ціннісних орієнтацій можуть вивчатися в рамках традиційних механізмів регуляції, і навпаки.

Традиційними і найбільш поширеними є дослідження ціннісних орієнтацій різних соціальних груп методом анкетних опитувань. При цьому передбачається, що за своєю суттю ці орієнтації не просто думки, а мотивуючі поведінку структури. Власне моральні цінності в таких випадках часто не виділяються і розташовуються в переліку інших життєвих пріоритетів. У той же час лонгitudні дослідження дозволяють робити висновки про загальну динаміку ціннісного світу і місце моральних елементів в його структурі. Велику цінність являють собою також кроскультурні дослідження, що дозволяють порівнювати різні системи моральності і виявляти їх нормативно-ціннісні параметри.

Вихідними універсальними моральними образами є моральні почуття добра і зла. Розуміння їх значення сьогодні, під час російської агресії, руйнування цінностей трампістами, особливо значимо для світової спільноти. З'являючись в результаті емоційного узагальнення і типізації, моральні почуття добра і зла можуть бути екстрапольовані не тільки на конкретної близької людини, дітей, батьків, але і на більш віддалені спільноти людей, аж до суспільства в цілому.

Саме з цієї причини мораль вважають найвищою людською цінністю, в якій екзистенціально проявлена сама суть або сенс людинолюбства, гуманності і людяності як такої.

Розуміння суспільної природи моральних почуттів дозволяє пояснити гуманістичний сенс моральної регуляції, який полягає у встановленні справедливої рівності інтересів. Це стає можливим тому, що моральні почуття є одночасно і засобом морального пізнання (оцінки), і засобом стимуляції (примусу) до дії. Справедливість в цьому контексті розуміється як образ моральної норми, як задоволення при розумінні рівності інтересів, і як соціально контрольований спосіб ефективного соціокультурного та емоційного заохочення моральної поведінки.

Таким чином, сучасна мораль виступає як об'єкт і суб'єкт соціології моралі. Теоретичні та методологічні труднощі при проведенні трансдисциплінарних досліджень та інтерпретації їх результатів не применшують важливість подібних наукових досліджень. Вони дозволяють соціології вивчати та оцінювати моральний вимір соціальних процесів. Для підвищення ефективності трансдисциплінарних зусиль, проводячи дослідження в галузі соціології моралі, необхідно:

– спиратися на концептуальну модель системи моральності, що включає не тільки нормативно-ціннісну структуру, а й спосіб моральної регуляції поведінки, вивчаючи всі параметри системи;

– робити з прикладних досліджень соціологічні висновки та умовиводи понятійно-категоріальною мовою культурних універсалій.

Висновки. Специфіка моралі, її позаінституційний характер, викликає серйозні методологічні проблеми, проте не служить перешкодою для емпіричного дослідження моралі.

Особливості вивчення моралі соціологічними методами проявляються в дослідженні моралі, перш за все як компонента соціальної системи, у вивченні системи соціальних зв'язків моралі і суспільства, впливу моралі на функціонування суспільних відносин; в дослідженні не належного, а реального становища моралі в суспільстві.

У свідомості людини і людства відбувається активний процес самовизначення, набуття нових ціннісних орієнтирів. Люди в сучасному суспільстві демонструють орієнтацію на власні сили, індивідуалістичні цінності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що моральний розвиток особистості є безперервним процесом самопізнання та самовдосконалення, який не завершується на жодному з етапів життя. Формування зрілої моральної свідомості потребує не лише зовнішнього впливу, а й активної внутрішньої роботи людини над власними цінностями, переконаннями та відповідальністю за свої вчинки. Саме така моральна зрілість є запорукою гармонійного розвитку суспільства, утвердження гуманістичних ідеалів та побудови соціальних відносин, заснованих на довірі, повазі та справедливості.

Окремої уваги заслуговує усвідомлення того, що моральний розвиток особистості неможливо звести до жорстких схем або універсальних моделей, адже кожна людина проходить цей шлях індивідуально, під впливом власного життєвого досвіду, соціального оточення та внутрішніх переживань. Навіть перебуваючи формально на одному рівні морального розвитку, різні люди можуть демонструвати істотно відмінні моральні рішення, що підтверджує складність і багатовимірність цього процесу. Саме тому моральна свідомість не може бути сформована лише через засвоєння правил – вона потребує особистісного осмислення, внутрішнього прийняття цінностей і готовності діяти відповідально у складних та неоднозначних ситуаціях. А досконало вивчати це як раз і можливо за допомогою соціології моралі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Moore G. E. *Principia Ethica*. Buffalo, NY : Prometheus Books, 1988. 225 p.
2. Wittgenstein L. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Oxford University Press, 2023. 208 p.
3. Єрмоленко А. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія. Київ: Лібра, 2010. 416 с.
4. Ніколаєвська А. М. Соціологія моралі / Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посіб. 2-е вид. Київ: ПЦ “Фоліант”, 2007. С. 191–211.

5. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 1. С. 3–26.
6. Радченко М. Соціокультурний статус дітей-аутистів: проблеми реабілітації громадської моралі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 1999. № 3–4. С. 34–40.
7. Борінштейн Є.Р., Юшкевич Ю.С. Трансформація аксіосфери моралі сучасного українського суспільства. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. № 1 (32). 2014. С. 150–155.
8. *Соціологія: короткий енциклопедичний словник* / Під заг. ред. В.І. Воловича. Київ: Укр. Центр духовн. культури, 1998. 736 с.

REFERENCES

1. Moore, G. E. (1998). *Principia Ethica*. Buffalo, NY : Prometheus Books. 225 p.
2. Wittgenstein, L. (2023). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Oxford University Press. 208 p.
3. Yermolenko, A. (2010). *Sotsialna etyka ta ekolohiia. Hidnist liudyny – shanuvannia pryrody* [Social ethics and ecology. Human dignity-respect for nature]. Monohrafiia. Kyiv: Libra. 416 s. [in Ukrainian].
4. Nikolaievska, A. M. (2007). *Sotsiolohiia morali / Spetsialni ta haluzevi sotsiolohii: Navch. posib.* [Sociology of morality]. 2-e vyd. Kyiv: PTs “Foliant”. S. 191–211. [in Ukrainian].
5. Panina, N. (2001). *Molod Ukrainy: struktura tsinnosti, sotsialne samopochuttia ta moralno-psykholohichni stan za umov totalnoi anomii* [Youth of Ukraine: structure of values, social well-being and moral and psychological state in conditions of total anomie]. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. № 1. S. 3–26. [in Ukrainian].
6. Radchenko, M. (1999). *Sotsiokulturnyi status ditei-autystiv: problemy rehabilitatsii hromadskoi morali* [Sociocultural status of autistic children: problems of rehabilitation of Public Morals]. *Sotsialna polityka i sotsialna robota*. № 3–4. S. 34–40. [in Ukrainian].
7. Borinshtein, Ye.R., Yushkevych, Yu.S. (2014). *Transformatsiia aksiosfery morali suchasnoho ukrainskoho suspilstva* [Transformation of the axiosphere of morality of modern Ukrainian society]. *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia*. № 1 (32). S. 150–155. [in Ukrainian].
8. Volovych, V. I. (Ed.). (1998). *Sotsiolohiia: korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Sociology: A short encyclopedic dictionary]. Kyiv: Ukr. Tsentru dukhovn. kultury, 1998. 736 s.

Borinshtein Yevgen Ruslavovich

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities
The state institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0323-4457

SOCIOLOGY OF MORALITY: VALUE DIMENSIONS OF SOCIETY

Relevance of the study. *In the present, taking into account global changes in the world, the socio-cultural, economic, and moral foundations of society's life are radically transformed. Without tracking and understanding the main trends of these changes, including in the field of morality, which produces all the vital functions and life meanings of humanity, effective knowledge and, consequently, management of these processes is impossible. At the same time, many empirical studies of morality do not rely on deep methodological developments. Also, in modern reality, disputes continue about the possibility of a sociological study of moral problems caused by the specifics of the phenomenon of morality – its non-institutional nature.*

Therefore, for the modern sociological discourse, including the Ukrainian one, the analysis of the level of development of the theoretical and methodological foundations of the sociology of morality, the identification of methodological problems of its current state and development prospects is becoming increasingly relevant. To assess the moral side of the decisions made, their morality, and prevent anomie, it is important to have the necessary knowledge about the actual functioning of morality in society.

The aim of the study is to identify and substantiate the current essential state and prospects for the development of the sociology of morality as the foundation of human existence based on a sociological analysis of the problem field of morality, generally significant value universals, the specifics of their measurement and interpretation. The object of research is the sociology of morality as one of the fundamental foundations for the preservation of humanity as a species. The subject of the research is the development of the methodological foundations of the sociology of morality as a special sociological theory.

The theoretical and methodological foundations of the research are system, structural and functional, value-normative, and interdisciplinary approaches. The study used a variety of research methods: analysis of scientific and educational literature, comparative method, observation method, method of systematization and generalization of results.

Results. In the context of modern society, moral development is becoming particularly important due to the growing number of ethical dilemmas associated with digital technologies, social networks, information pressure and the transformation of traditional values. In these conditions, the individual is increasingly faced with the need for independent moral choice without clear external guidelines. This reinforces the need to form post-conventional morals that can provide inner resilience, critical thinking, and a responsible attitude to your own decisions.

Moral development is closely related to the professional development of the individual. For humanity, moral competence is not an additional quality, but a professional necessity. It is the level of moral maturity that determines the nature of interaction with people, the ability to make responsible decisions and act in the public interest. Summarizing the results of the study, it can be argued that the moral development of the individual is a process that requires constant support, conscious work on yourself and a favorable social environment. It does not end at the learning stage, but continues throughout life, changing along with experience, worldview and life challenges. It is the ability to moral reflection, critical rethinking of one's own actions and responsibility for their consequences that is an indicator of a mature and harmoniously developed personality.

That is why research in the field of moral sociology remains promising and necessary for understanding the ways of a harmonious combination of personal freedom, social responsibility and universal values.

Key words: *morality, morality, sociology of morality, values, universal values, value system, humanism, tolerance, multiculturalism, sociocultural, modern society, transformations.*

Дата першого надходження статті до видання: 02.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026